

HUDUDIY IQTISODIY BARQARORLIKNI TA'MINLASHDA DIVERSIFIKATSIYANING AHAMIYATI (SURXONDARYO VILOYATI MISOLIDA)

Jurayeva Safargul

Termiz iqtisodiyot va servis universiteti o'qituvchisi

ANNOTATSIYA: Ushbu maqola Surxondaryo viloyati iqtisodiy barqarorligini (shoklarga chidamlilik va o'sishning izchilligi) ta'minlashda diversifikatsiyaning rolini 2024–2026-yillarga tegishli rasmiy statistik ma'lumotlar asosida tahlil qiladi. 2024-yilda viloyat yalpi hududiy mahsuloti (YAHM) 54 354,1 mlrd so'mni tashkil etib, 5,9 % o'sgan va tarmoq tarkibida qishloq, o'rmon va baliqchilik xo'jaligi 39,1 %, sanoat 9,6 %, qurilish 9,4 %, xizmatlar 41,9 % ulushga ega bo'lgan. Aholi jon boshiga YAHM 18 670,0 ming so'm bo'lib, o'tgan yilga nisbatan 3,4 % yuqori qayd etilgan. 2025-yil yanvar–dekabr yakunlariga doir dastlabki ma'lumotlarda YAHM 66 186,5 mlrd so'mga yetgani, o'sish 6,6 % bo'lgani, tarkib ulushlari qishloq xo'jaligida 37,4 %, sanoatda 9,9 %, qurilishda 9,3 % hamda xizmatlarda 43,4 %ni tashkil etgani ko'rsatiladi. 2025-yilda aholi jon boshiga YAHM 22 223,4 ming so'm bo'lib, 2024-yildagi 19 425,6 ming so'mga nisbatan 4,2 % yuqori ekani berilgan. Makroiqtisodiy jadval ma'lumotlariga ko'ra, 2025-yilda sanoat mahsuloti 18 833,2 mlrd so'mga, xizmatlar hajmi 35 561,3 mlrd so'mga, asosiy kapitalga investitsiyalar 22 758,4 mlrd so'mga yetgan; tashqi savdo aylanmasi 2024-yildagi 416,1 mln AQSH dollaridan 2025-yilda 790,9 mln AQSH dollariga oshgan. 2026-yil yanvarida sanoat ishlab chiqarishi 1 059,8 mlrd so'm (fizik hajm indeksi 108,9 %), bozor xizmatlari 2 572,9 mlrd so'm (o'sish 115,0 %) qayd etilgan. Korxonalar bazasi bo'yicha 2026-yil 1-yanvar holatiga 31 225 ta korxonalar va tashkilot faoliyat ko'rsatishi, 2026-yil 1-fevral holatiga chet el investitsiyasi ishtirokidagi 509 ta korxonalar mavjudligi keltirilgan. Mazkur dalillar diversifikatsiyaning faqat "tarmoqlar ulushi" emas, balki o'sish drayverlari, texnologik tarkib, bozor kanallari va institutlar orqali riskni tarqatish mexanizmi sifatida ko'rish zarurligini ko'rsatadi.

Kalit so'zlar: hududiy barqarorlik, diversifikatsiya, Surxondaryo viloyati, YAHM, tarmoq tarkibi, o'sishga hissa, sanoat texnologik tarkibi, xizmatlar, investitsiyalar, tashqi savdo, kichik biznes, erkin savdo zonasi.

KIRISH

Hududiy iqtisodiy barqarorlikni amaliy o'lchashda uchta mezon ko'p ishlatiladi: (1) shok vaqtida ishlab chiqarish va bandlikning keskin pasayib ketmasligi, (2) shokdan keyin tiklanish tezligi, (3) tiklanish davrida iqtisodiyotning yangi daromad manbalarini

yaratish qobiliyati. Bu mezonlar hududiy siyosat uchun “barqaror o‘shish”ni oddiy o‘shishdan ajratib beradi: o‘shish bo‘lishi mumkin, lekin u bitta tarmoq yoki bitta yirik loyiha hisobiga ketayotgan bo‘lsa, volatillik yuqori qoladi. Diversifikatsiya shu yerda “riskni tarqatish” instrumenti sifatida ishlaydi: iqtisodiy faollik tarmoqlar, mahsulotlar, bozorlar, kapital manbalari va institutlar kesimida ko‘proq muvozanatlangan, bir kanal bo‘yicha zarba kelsa ham boshqa kanallar hududni “ushlab turishi” ehtimoli ortadi. Xalqaro siyosat tahlillarida ham diversifikatsiya global bozor tebranishlariga moslashuvchanlik va barqaror o‘shish uchun muhim yo‘nalish sifatida talqin qilinadi.

Surxondaryo viloyati misolida diversifikatsiya masalasi alohida dolzarb, chunki rasmiy YAHM tarkibi iqtisodiy og‘irlikning katta qismi qishloq xo‘jaligi va xizmatlarga to‘planganini ko‘rsatadi: 2024-yilda qishloq xo‘jaligi 39,1 % va xizmatlar 41,9 %, 2025-yilda esa mos ravishda 37,4 % va 43,4 %. Bunday tarkib “tabiiy ustunliklar”ni aks ettirishi mumkin, ammo barqarorlik nuqtayi nazaridan u risklarning ham konsentratsiyalashishini bildiradi: yirik sektorlar bo‘yicha shok kelganda (talab pasayishi, narx shoki, logistika uzilishi) hududda ko‘plab subyektlar bir vaqtda zararlanadi. Shu bois, Surxondaryoda diversifikatsiya “qaysi tarmoqni qaysisiga almashtirish” emas, balki mavjud yirik sektorlar ichida qiymat zanjirini chuqurlashtirish, sanoat va logistika segmentlarini bosqichma-bosqich kuchaytirish, eksport va investitsiya portfelini tarqatish masalasi sifatida ko‘rilishi kerak.

Biroq tarmoq ulushlari diversifikatsiyani to‘liq tushuntirib bermoqchi. Barqarorlikka ta‘sir qiladigan ikkinchi qatlam mavjud: (1) sanoatning texnologik tarkibi, (2) xizmatlar ichidagi funksional segmentlar muvozanati, (3) investitsiyalarning manba va yo‘nalishlari, (4) tashqi savdo dinamikasi, eksport–import nisbatlari va saldo, (5) korxonalar bazasining tarmoqlar bo‘yicha taqsimoti. Aynan shu qatlamlar orqali diversifikatsiya “sifat” kasb etadi: masalan, xizmatlar o‘shishi savdo hisobiga bo‘lsa bir xil, logistika va axborot/aloqa hisobiga bo‘lsa boshqa; sanoat o‘shishi quyi texnologiyali segmentda bo‘lsa bir xil, o‘rta-yuqori segmentda bo‘lsa boshqa. 2024–2026 yillardagi rasmiy relizlar bu qatlamlar bo‘yicha ham ko‘rsatkich beradi, demak, diversifikatsiyani o‘lchash mumkin.

Ushbu maqolaning maqsadi: 2024–2026-yillarga oid rasmiy ma‘lumotlar asosida Surxondaryo iqtisodiy strukturasi tavsiflash, tarmoq konsentratsiyasini oddiy indeks bilan baholash, o‘shish drayverlarini (tarmoqlar hisssasi) ajratish, investitsiya va tashqi savdo ko‘rsatkichlari orqali “barqarorlik kanallari”ni aniqlash, 2026-yil boshidagi sanoat va xizmatlar statistikasi yordamida qisqa muddatli dinamika haqida xulosa chiqarish va dalillarga tayanadigan minimal, o‘lchanadigan tavsiyalar berishdir.

METODOLOGIYA

Tadqiqot “faqat real ma‘lumot” tamoyiliga qat‘iy amal qiladi: barcha sonli

ko'rsatkichlar rasmiy statistik relizlar va rasmiy hujjatlardan olingan; xulosalar esa shu ko'rsatkichlar asosida mantiqiy talqin sifatida beriladi. Ma'lumot manbalari to'rt blokdan iborat.

Birinchi blok: 2024-yil YAHM press-relizi (YAHM hajmi, o'sish sur'ati, deflyator, tarkib ulushlari, o'sishga tarmoqlar hissasi, per capita ko'rsatkich, kichik tadbirkorlik ulushi).

Ikkinchi blok: 2025-yil yanvar–dekabr YAHM press-relizi (YAHM hajmi, o'sish, deflyator, tarkib ulushlari, xizmatlar ichidagi bo'linish, o'sishga tarmoqlar hissasi, per capita ko'rsatkich, kichik tadbirkorlik ulushi).

Uchinchi blok: "Surxondaryo viloyatining makroiqtisodiy ko'rsatkichlari" jadvali (2024–2025 yillarda sanoat, xizmatlar, investitsiya, qurilish, chakana savdo, tashqi savdo, eksport, import va saldo).

To'rtinchi blok: 2026-yil operativ relizlari (2026-yil yanvar sanoat ishlab chiqarishi — hajm, fizik hajm indeksi, sektor kesimlari; 2026-yil yanvar bozor xizmatlari — hajm, o'sish, kichik biznes ulushi, tumanlar kesimi; 2026-yil 1-yanvar korxonalar bazasi; 2026-yil 1-fevral xorijiy investitsiya ishtirokidagi korxonalar soni va tarmoqlar kesimi).

Tahlil usullari. (1) Deskriptiv tahlil: 2024–2025 YAHM va makroindikatorlar, 2026-yil yanvar operativ ko'rsatkichlar tavsiflandi. (2) Tarmoq konsentratsiyasi: YAHM tarkibidagi to'rtta yirik sektor ulushlari bo'yicha Herfindahl–Hirschman tipidagi konsentratsiya ko'rsatkichi $HHI = \sum(s_i^2)$ hisoblandi. (3) O'sish drayverlari: YAHM o'sishiga tarmoqlarning "foiz punkt" (f.p.) bo'yicha hissasi solishtirildi. (4) Cheklovlar: rasmiy relizlar eksportning mahsulot (HS-kod) va bozor geografiyasi kesimini to'liq ochmagani uchun, eksport konsentratsiyasi bo'yicha indekslar bu maqolada hisoblanmadi; ular keyingi tadqiqot bosqichi sifatida taklif qilinadi.

NATIJALAR

1. 2024–2025 yillarda YAHM hajmi va tarkibi: diversifikatsiya "profilining" barqarorligi 2024-yil yakunida Surxondaryo YAHM 54 354,1 mlrd so'm bo'lgan va 5,9 % o'sgan; 2025-yil yanvar–dekabrda YAHM 66 186,5 mlrd so'm bo'lib, 6,6 % o'sgan. Tarkib ulushlari 2024-yilda qishloq xo'jaligi 39,1 %, sanoat 9,6 %, qurilish 9,4 %, xizmatlar 41,9 %; 2025-yilda qishloq xo'jaligi 37,4 %, sanoat 9,9 %, qurilish 9,3 %, xizmatlar 43,4 % bo'lgan. Ulushlar o'zgarishi keskin emas: qishloq xo'jaligi –1,7 f.p., xizmatlar +1,5 f.p., sanoat +0,3 f.p., qurilish –0,1 f.p. Demak, sektorlar o'rtasidagi diversifikatsiya qisqa davrda sekin harakatlanmoqda.

2. Tarmoq konsentratsiyasi (HHI): 2024–2025 yillarda konsentratsiya deyarli o'zgarmagan Rasmiy ulushlardan hisoblangan HHI 2024-yil uchun 0,346, 2025-yil uchun 0,347 chiqadi. Bu qiymat 0,25 (to'rtta sektor teng bo'lgandagi

holat)dan sezilarli yuqori, ya'ni iqtisodiy og'irlik ikki yirik sektor atrofida jamlangan. Eng muhim xulosa: HHI deyarli o'zgarmagan; demak, diversifikatsiya bo'yicha "tez natija"ni boshqa qatlamlarda (ichki strukturada, texnologik tarkibda, bozor kanallarida) qidirish kerak. Ulushlar manbasi rasmiy relizlar.

3. O'sish drayverlari: YAHM o'sishida xizmatlar yetakchi bo'lib qolmoqda 2024-yilda YAHM o'sishiga qishloq xo'jaligi 1,3 f.p., sanoat 0,7 f.p., qurilish 0,8 f.p., xizmatlar 3,0 f.p. ijobiy hissa qo'shgan; mahsulotlarga sof soliqlar 0,1 f.p. bo'lgan. 2025-yilda esa qishloq xo'jaligi 1,6 f.p., sanoat 0,8 f.p., qurilish 0,8 f.p., xizmatlar 3,3 f.p. hissa qo'shgan; sof soliqlar 0,1 f.p. Bu taqqoslashdan uchta dalil chiqadi: (a) o'sishning bosh drayveri har ikki yilda ham xizmatlar (3,0 va 3,3 f.p.); (b) qishloq xo'jaligi hissasi 2025-yilda kuchaygan (1,3 → 1,6 f.p.); (c) sanoat hissasi kichik bo'lsa-da, o'sib bormoqda (0,7 → 0,8 f.p.). Shunday qilib, barqarorlikni kuchaytiruvchi diversifikatsiya strategiyasi xizmatlar drayverini "sifat" jihatdan yaxshilash va sanoat hissasini oshirishga qaratilishi lozim.

4. Aholi jon boshiga YAHM: barqarorlikning "yashash darajasi" proksisi 2024-yil relizida aholi jon boshiga YAHM 18 670,0 ming so'm bo'lib, o'tgan yilga nisbatan 3,4 % yuqori ekani keltirilgan. 2025-yil relizida aholi jon boshiga YAHM 22 223,4 ming so'm bo'lib, 2024-yildagi 19 425,6 ming so'mga nisbatan 4,2 % yuqori ekani ko'rsatilgan. Ikki relizdagi 2024-yil per capita ko'rsatkichi bir xil emas; bu metodologik qayta ko'rib chiqish/aniqlashtirish ehtimolini bildiradi. Biroq trend baribir ijobiy: per capita YAHM o'smoqda. Barqarorlik tahlilida muhim savol shunday: bu o'sish real produktivlik bilanmi yoki narx omili bilanmi? Bunga javob berishda deflyator ko'rsatkichlari yordam beradi.

5. Narx omili (deflyator): sanoat va xizmatlarda narx bosimi yuqoriroq 2025-yil relizida YAHM deflyatori 109,8 % bo'lgani, eng yuqori deflyator ko'rsatkichlari sanoatda 118,4 % va xizmatlarda 111,9 % qayd etilgani ko'rsatilgan. Bu shuni anglatadi: sanoat va xizmatlarda nominal hajm o'sishining bir qismi narxlar hisobiga bo'lishi mumkin. Shunday ekan, diversifikatsiya siyosatida "nominal hajm" bilan birga "texnologik tarkib" va "fizik hajm indeksleri" asosiy indikator bo'lishi kerak (2026-yil yanvar sanoat relizi aynan FHI beradi).

6. Xizmatlar ichidagi bo'linish: savdo ulushi barqaror, transport/aloqa ulushi kichik 2024-yilda xizmatlar ichida savdo, yashash va ovqatlanish bo'yicha xizmatlar 15,7 %, tashish/saqlash/axborot/aloqa 5,0 %, boshqa xizmatlar 21,2 % bo'lgan; 2025-yilda mos ravishda 15,6 %, 5,1 % va 22,7 % ko'rsatilgan. Xizmatlar ulushi oshayotgan bo'lsa ham, transport/aloqa segmenti kichik qolmoqda. Barqarorlik uchun bu segment kritik, chunki u ishlab chiqarish va savdoni bog'laydi, eksport diversifikatsiyasiga xizmat qiladi va logistika shoklarini "yutuvchi" infratuzilma rolini bajaradi.

7. Kichik biznes ulushi: yuqori tarqoqlik va miqyos effekti o'rtasidagi muvozanat

2024-yilda kichik tadbirkorlik hajmi 41 609,9 mlrd so'm bo'lib, YAHMdagi ulushi 77,8 %; 2025-yilda kichik tadbirkorlik 49 880,9 mlrd so'm, ulushi 76,4 % bo'lgan. Bu ikki dalil bir vaqtning o'zida ikki narsani aytadi: (1) iqtisodiy faollik juda ko'p subyektlarga tarqalgan (risk tarqatish jihati), (2) yirik korxonalar ulushi biroz oshgan bo'lishi mumkin (miqyos va kooperatsiya jihati). Diversifikatsiya siyosatida eng kuchli variant — kichik biznesni yirik zanjirlarga bog'lash: masalan, agroqayta ishlash klasterlari, logistika va servis kooperatsiyasi orqali kichik subyektlar barqaror buyurtma va standartlarga ulanishi mumkin.

8. 2024–2025 makroindikatorlar: sanoat, xizmatlar, investitsiya va tashqi savdo kanallari Makro jadvalga ko'ra, sanoat mahsuloti 2024-yilda 13 819,8 mlrd so'm, 2025-yilda 18 833,2 mlrd so'm; xizmatlar 2024-yilda 28 381,8 mlrd so'm, 2025-yilda 35 561,3 mlrd so'm; asosiy kapitalga investitsiyalar 2024-yilda 16 593,1 mlrd so'm, 2025-yilda 22 758,4 mlrd so'm bo'lgan. Tashqi savdo aylanmasi 2024-yilda 416,1 mln dollar, 2025-yilda 790,9 mln dollar; eksport 269,5 → 507,5 mln, import 146,6 → 283,4 mln; saldo 2025-yilda 224,1 mln dollar. Bu ko'rsatkichlar diversifikatsiya uchun “resurs” borligini ko'rsatadi: investitsiya va savdo kanallari kengaymoqda, sanoat va xizmatlar o'smoqda. Biroq aynan shu yerda eng katta stress-test savoli tug'iladi: savdo va investitsiya o'sishi qanchalik konsentratsiyalashgan? Agar u bir necha tovar yoki bir necha investor/loyiha atrofida jamlansa, barqarorlik oshmaydi. Bu maqola relizlarda HS-kod kesimi bo'lmagani uchun hisob-kitob qilmaydi, lekin muammoni aniq qo'yadi.

9. 2025-yil xorijiy investitsiya va kreditlar: kapital manbalarining ko'p kanalliligi

2025-yil yanvar–iyun oylarida asosiy kapitalga xorijiy investitsiya va kreditlar 376,2 mln dollar (4 881,7 mlrd so'm) bo'lgan. 2025-yil yanvar–dekabr bo'yicha 1 192,5 mln dollar (15 001,7 mlrd so'm) ko'rsatilgan; tarkibida to'g'ridan-to'g'ri investitsiya 6 469,6 mlrd so'm, kafolat ostidagi kreditlar 1 746,7 mlrd so'm, kafolatlanmagan investitsiya va kreditlar 6 156,0 mlrd so'm, boshqa xorijiy investitsiyalar 629,4 mlrd so'm. Bu portfelning ko'p kanalliligi ijobiy, ammo barqarorlik uchun tarmoqlar kesimida ham tarqatish zarurligini ko'rsatadi: kapitalning bir qismi qayta ishlash, bir qismi logistika, bir qismi servis infratuzilmasiga yo'nalsa, diversifikatsiya sifati oshadi.

10. 2026-yil yanvar: operativ ko'rsatkichlar va “sifat diagnostikasi” 2026-yil yanvarida sanoat ishlab chiqarishi 1 059,8 mlrd so'm bo'lib, fizik hajm indeksi 108,9 % keltirilgan. Shu relizda ishlab chiqaradigan sanoatning texnologik

tarkibi: yuqori texnologiyali 0,7 %, o'rta-yuqori 5,0 %, o'rta-quyi 13,7 %, quyi texnologiyali 80,6 %. Bu hudud sanoatini "low-tech trap" (past texnologiya tuzog'i) riskiga yaqinlashtiradi: narx/xomashyo/energiya shoklari kuchli ta'sir qiladi, raqobat bosimi yuqori bo'ladi, real produktivlik o'sishi sekinlashishi mumkin. Demak, diversifikatsiya endi "sanoat ulushi"dan "sanoat sifati"ga o'tishi kerak.

Xizmatlar bo'yicha 2026-yil yanvarda bozor xizmatlari 2 572,9 mlrd so'm bo'lib, o'sish 115,0 %; kichik tadbirkorlik subyektlari tomonidan ko'rsatilgan bozor xizmatlari 1 839,4 mlrd so'm yoki 71,5 % ekani berilgan. Tumanlar kesimida ham hajm va o'sish ko'rsatkichlari berilgani, xizmatlar o'sishi hudud bo'yicha tarqalganini ko'rsatadi; masalan, Termiz shahrida 474,8 mlrd so'm (18,5 %) va o'sish 115,7 % qayd etilgan. Bu natija hududiy diversifikatsiyaning (faollikning faqat bitta markazga jamlanib qolmasligi) ijobiy belgisi bo'lishi mumkin, lekin xizmatlarning funksional tarkibi bo'yicha chuqur kesim talab etadi.

11. Korxonalar bazasi va xorijiy investitsiya ishtirokidagi korxonalar: diversifikatsiyaning institutsional o'lchovi 2026-yil 1-yanvar holatiga Surxondaryoda 31 225 ta korxonalar va tashkilot faoliyat ko'rsatishi qayd etilgan. 2026-yil 1-fevral holatiga xorijiy investitsiya ishtirokidagi korxonalar 509 ta bo'lib, ulardan 67 tasi qo'shma, 442 tasi xorijiy korxonalar; tarmoqlar kesimida savdo 296 ta, sanoat 73 ta, qishloq xo'jaligi 36 ta, qurilish 35 ta, axborot va aloqa 20 ta va boshqa yo'nalishlar mavjud. Bu taqsimot shuni ko'rsatadiki, xorijiy investitsiya ishtiroki ko'proq savdoda jamlangan; barqarorlikni mustahkamlash uchun ishlab chiqarish, qayta ishlash va logistika segmentlarida xorijiy subyektlar ulushini oshirish maqsadga muvofiq.

MUHOKAMA

Surxondaryoda diversifikatsiya masalasini uch darajada muhokama qilish kerak: (A) sektorlar o'rtasidagi diversifikatsiya (YAHM tarkibi), (B) sektorlar ichidagi diversifikatsiya (xizmatlar va sanoatning ichki struktura), (C) bozor va kapital diversifikatsiyasi (tashqi savdo, investitsiya portfeli, korxonalar bazasi va institutlar). Raqamlar shuni ko'rsatadiki, (A) darajada o'zgarish sekin ($HHI \approx 0,35$ va deyarli o'zgarmagan). Demak, barqarorlikni kuchaytiruvchi real leverlar asosan (B) va (C) darajada.

A-daraja: sektorlar o'rtasidagi risk konsentratsiyasi. Qishloq xo'jaligi va xizmatlar ulushi 80 %dan yuqori bo'lgani sababli, risklarning asosiy kanali ham shu sektorlar. Bu yerda eng xavfli failure-mode shunday: iqtisodiyot o'sishda davom etadi, lekin bir vaqtning o'zida "bir sektor shoki"ga chidamlilik ortmaydi. Bunga qarshi eng real choralar: qishloq xo'jaligini qayta ishlash (agroprocessing) va logistika bilan bog'lash, xizmatlar sektorida transport/saqlash/axborot segmentlarini kuchaytirish,

sanoatning ulushini emas, avvalo hissasini (f.p.) oshirish. O'sishga tarmoqlar hissasi bo'yicha sanoat 0,7 → 0,8 f.p. bo'lgani kichik ko'rinadi, ammo bu aynan "barqaror ko'tarilish" indikatoridir.

B-daraja: ichki struktura va "sifat" muammosi. 2026-yil sanoat relizi sanoatning texnologik tarkibini ochib berdi: quyi texnologiyali segment 80,6 %. Bu ma'lumot diversifikatsiya haqida aniq diagnoz beradi: sanoat o'sishi barqarorlikni kuchaytirishi uchun texnologik tarkib yuqorilashi zarur. Eng kichik, amaliy o'zgarishlar to'plami shunday ko'rinadi: (1) o'rta-yuqori texnologiyali segmentning ulushi (5,0 %) va yuqori texnologiyali segment (0,7 %) bo'yicha alohida monitoring va rag'bat; (2) energiya/kommunal sektor samaradorligi va uzluksizligi (2026-yil yanvarda elektr energiyasi ishlab chiqarish 131,8 % ko'rsatilgan) kabi ishlab chiqarish uchun zarur infratuzilmalarni "barqarorlik faktori" sifatida ko'rish. Bu yerda eng katta xavf — sanoat o'sishi narx omiliga tayanib, real produktivlik yetarli oshmasligi; shuning uchun deflyatorning sanoatda yuqori bo'lishi (118,4 %) ham e'tibordan chetda qolmasligi kerak.

Xizmatlar sektorida ham "sifat" masalasi bor. Xizmatlar ichida savdo segmenti barqaror, transport/aloqa segmenti kichik (≈5 %). 2026-yil yanvarda bozor xizmatlari o'sishi 115,0 % bo'lib, kichik biznes ulushi 71,5 % ekani ko'rsatilgan. Bu kombinatsiya shuni anglatadi: xizmatlar o'sishi iqtisodiy faollikni tarqatadi, ammo kichik biznes ko'p hollarda kredit va talab shoklariga tez ta'sirchan. Shuning uchun diversifikatsiyaning xizmatlar bo'yicha "mustahkamlik" komponenti — kichik biznesni formalizatsiya, standartlash, kooperatsiya va servis infratuzilmasi orqali barqaror zanjirlarga ulash.

C-daraja: bozor, kapital va institutlar. Tashqi savdo aylanmasining 2024–2025 yillarda ikki baravarga yaqin oshishi (416,1 → 790,9 mln dollar) hudud iqtisodiyotining tashqi bozorga bog'lanishi kuchayganini bildiradi. Bu ijobiy (eksport tushumi ortadi), lekin barqarorlik uchun xavf shundaki, eksport tarkibi konsentratsiyalashgan bo'lsa, tashqi shoklar tez uzatiladi. Rasmiy relizlarda mahsulot/bozor kesimi berilmagani sababli, bu maqola "ochiq savol"ni aniq qo'yadi va keyingi tadqiqot vazifasini beradi: eksportning mahsulot va bozor konsentratsiyasini HHI orqali o'lchash. Agar bu o'lchov joriy etilmasa, "savdo o'smoqda" degan tezis barqarorlikni oshiryaptimi yoki riskni oshiryaptimi — aniq bo'lmaydi.

XULOSA. 2024–2026-yillarga oid rasmiy statistika Surxondaryo viloyatida diversifikatsiya hududiy iqtisodiy barqarorlik uchun bevosita ahamiyatga ega ekanini ko'rsatadi. 2024-yilda YAHM 54 354,1 mlrd so'm (5,9 % o'sish) bo'lib, tarkibda qishloq xo'jaligi 39,1 % va xizmatlar 41,9 % bilan yetakchi; 2025-yilda YAHM 66

186,5 mlrd so‘m (6,6 % o‘shish) bo‘lib, tarkib ulushlari qishloq xo‘jaligida 37,4 %, xizmatlarda 43,4 %, sanoatda 9,9 % va qurilishda 9,3 % bo‘lgan. Hisoblangan HHI 2024–2025 yillarda deyarli o‘zgarmagan ($\approx 0,35$), ya‘ni sektorlar o‘rtasidagi diversifikatsiya darajasi qisqa davrda sezilarli siljimagan. Bu fakt diversifikatsiya siyosati sektor ulushlarini “tez almashtirish” emas, ichki strukturani va bozor kanallarini sifat jihatdan o‘zgartirish orqali ishlashini ko‘rsatadi.

Makroindikatorlar sanoat, xizmatlar, investitsiyalar va tashqi savdoda ijobiy dinamika borligini tasdiqlaydi: 2025-yilda sanoat mahsuloti 18 833,2 mlrd so‘m, xizmatlar 35 561,3 mlrd so‘m, investitsiyalar 22 758,4 mlrd so‘m, tashqi savdo aylanmasi 790,9 mln dollar bo‘lgan. 2026-yil yanvar oyida sanoat ishlab chiqarishi 1 059,8 mlrd so‘m (FHI 108,9 %) va bozor xizmatlari 2 572,9 mlrd so‘m (o‘shish 115,0 %) qayd etilgan. Biroq 2026-yil yanvar sanoat relizi sanoatning texnologik tarkibida quyi texnologiyali segment 80,6 % ekanini ko‘rsatadi; demak, barqarorlikni oshiradigan diversifikatsiya keyingi bosqichda sanoatni “murakkablashtirish” va xizmatlar ichida logistika/axborot segmentlarini kuchaytirish orqali amalga oshishi kerak.

Korxonalar bazasi bo‘yicha 2026-yil 1-yanvar holatiga 31 225 ta korxonalar va tashkilot, 2026-yil 1-fevral holatiga 509 ta chet el investitsiyasi ishtirokidagi korxonalar mavjudligi iqtisodiy faollik bazasi kengligini bildiradi, lekin FDI korxonalar tarkibida savdo ulushi yuqoriligi ishlab chiqarish va logistika yo‘nalishida xorijiy ishtirokni kuchaytirish zaruratini ko‘rsatadi. Yakuniy xulosa shuki, Surxondaryoda diversifikatsiya barqarorlikni oshirish uchun (1) agro-sektorni qayta ishlash va logistika bilan bog‘lash, (2) sanoatning texnologik tarkibini yuqoriga siljitish, (3) xizmatlar tarkibida transport/saqlash/axborot segmentlarini kengaytirish, (4) eksport va investitsiya portfelini konsentratsiyadan chiqarish, (5) institutsional platformalarni (jumladan erkin savdo zonasi) real qiymat zanjiriga tutashtirish orqali amalga oshishi mumkin.

FOYDALANILGAN MANBALAR

1. Surxondaryo viloyati statistika boshqarmasi. 2024-yil uchun YAHM bo‘yicha press-reliz.
2. Surxondaryo viloyati statistika boshqarmasi. 2025-yil yanvar–dekabr uchun YAHM bo‘yicha press-reliz (Svod2025).
3. Surxondaryo viloyati statistika boshqarmasi. “Surxondaryo viloyatining makroiqtisodiy ko‘rsatkichlari” jadvali.
4. Surxondaryo viloyati statistika boshqarmasi. 2025-yil yanvar–iyun: asosiy kapitalga xorijiy investitsiya va kreditlar bo‘yicha press-reliz.

5. Surxondaryo viloyati statistika boshqarmasi. 2025-yil yanvar–dekabr: asosiy kapitalga xorijiy investitsiya va kreditlar bo‘yicha press-reviz.
6. Surxondaryo viloyati statistika boshqarmasi. 2026-yil yanvar: sanoat ishlab chiqarishi bo‘yicha press-reviz.